

**«КРИЗОВІ» ПРОМОВИ В ЖАНРОВОМУ ПРОСТОРИ
АНГЛІЙСЬКОМОВНОГО ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ**

The article is devoted to a specific type of speech in genre space of political discourse, namely the "crisis" public speech at a crucial period of history, which is determined by intention. The "Fulton" type of public political speech is considered as an example of the "crisis" speeches.

Keywords: political linguistics, discourse, genre, the "crisis" speech.

Сучасна політична лінгвістика активно займається загальними проблемами політичної комунікації, вивчає проблеми жанрів політичної промови й особливостей функціонування політичних текстів. У центрі уваги дослідників перебувають питання функціонування політичної промови під час передвиборчої боротьби, парламентських і президентських дебатів, у партійному дискурсі. У межах вивчення мовних засобів політичної комунікації дослідники приділяють значну увагу розгляду політичних метафор і символів (наприклад, теорія про незмінні архетипні метафори М. Осборна, теорія концептуальної метафори Дж. Лакоффа і М. Джонсона). У рамках сучасної політичної лінгвістики виокремлюють такі напрями, як контент-аналіз, риторичний аналіз, когнітивне дослідження політичного дискурсу [Будаев, Чудинов 2006; Гаврилова 2004].

Одним з найважливіших постулатів сучасної політичної лінгвістики є дискурсивний підхід до вивчення політичних текстів. Це означає, що кожен конкретний текст розглядається в контексті політичної ситуації, у якій він створений, у його співвідношенні з іншими текстами, з урахуванням цільових настанов, політичних поглядів та особистісних якостей автора. Обов'язково враховується та роль, яку цей текст може виконувати в системі політичних текстів і – ширше – у політичному житті країни.

У зв'язку із цим видається актуальним дослідження жанрового простору політичного дискурсу. Вивченню різноманітних аспектів політичної жанрології присвячені праці А. Баранової та Є. Казакевич, С. Виноградової, Л. Граудіної, О. Дмитрієвої, М. Китайгородської, Н. Розанової. Специфіка телевізійної політичної промови аналізується в публікаціях А. Васильєва, М. Канчер, Н. Мартиненко й багатьох інших мовознавців. Спеціальні дослідження присвячені аналізу настінних написів, гасел, передвиборчої полеміки, політичного скандалу [Чудинов 2003].

Аналіз публічних виступів провідних політичних діячів Великобританії та США дозволяє виділити особливий тип промов у жанровому просторі англійськомовного політичного дискурсу. Виокремлення і вивчення подібного типу промов і становить мету цієї статті.

До основних завдань віднесено: 1) встановлення основних параметрів «кризових» політичних виступів, 2) їхньої жанрової своєрідності, а також 3) опис різномірних мовних засобів, характерних для них.

Найбільш повна типологія жанрів політичного дискурсу запропонована в монографії О.Й. Шейгал «Семіотика політичного дискурсу», у якій авторка виходить з широкого підходу до політичного дискурсу і включає в нього не тільки інституційне (статусно-орієнтоване), а й особистісно-орієнтоване спілкування [Шейгал 2004: 232]. Типологія О.Й. Шейгал диференціює жанри політичного дискурсу за параметром інституційності, суб'єктно-адресаними відношеннями, соціокультурною ознакою, за подієвою локалізацією. Політичний дискурс, за О.Й. Шейгал, становить польову структуру, в центрі якої знаходяться жанри, прототипні для цього типу дискурсу, а на периферії – маргінальні жанри, які мають подвійну природу і знаходяться на стику різних типів дискурсу. Ступінь центральності або маргінальності того чи іншого жанру в полі політичного дискурсу визначається тим, наскільки він відповідає основній інтенції політичної комунікації – боротьбі за владу [Шейгал 2004: 244].

Ще одним важливим критерієм є функційна структура жанрового простору. За аналогією зі знаками і мовленнєвими актами політичного дискурсу його жанровий простір також структурується щодо базової семіотичної тріади «інтеграція – орієнтація – агональність». За характером провідної інтенції розмежовуються:

- ритуальні / епідейктичні жанри (інавгураційна промова, ювілейна мова, традиційне радіозвернення), у яких домінує фатика інтеграції;
- орієнтаційні жанри, що являють собою тексти інформаційно-прескриптивного характеру (партійна програма, конституція, послання президента про становище в країні, звітна доповідь, указ, угода);
- агональні жанри (гасло, рекламна промова, передвиборчі дебати, парламентські дебати) [Шейгал 2004: 246].

Типологія О.Й. Шейгал не є вичерпною, оскільки не включає в себе такий важливий жанр за характером провідної інтенції, як «кризова» публічна промова в переломний період історії. Прикладом «кризових» промов виступає «фултонський» тип публічного політичного виступу. Класичним зразком подібного типу промов є промова Вінстона Черчилля у Фултоні. У назві промови, виголошеної Вінстоном Черчиллем 5 березня 1946 року у Вестмінстерському коледжі у Фултоні, штат Міссурі, США, переосмислений фразеологізм *Sinews of war* на *Sinews of peace*. Цей фразеологізм *Sinews of war* означає дослівно «сухожилля війни», «засоби для ведення війни» переосмислюється, позначаючи діаметрально протилежне – «засіб досягнення миру». Зміна в структурі фразеологізму слово *war* «війна» на його антонім *peace* «мир» дає загалом назву для промови «засоби досягнення миру в усьому світі».

Докладний аналіз історичного й політологічного аспектів цієї промови представлений у роботі М.В. Злобіна «Виступ Черчилля у Фултоні 5 березня 1946 року. Невідомі американські архівні матеріали» [Злобин 2000]. Як відповідальному політику В. Черчиллю було важливо висловити своє бачення світової ситуації. Хоча Черчилль і назвав свою промову «Сухожилля миру», вона відразу стала відомою під іншою назвою – «Залізна завіса». З британського посольства у Вашингтоні Черчилль надіслав листа прем'єр-міністру К. Еттли й міністру закордонних справ Е. Бовіну, де, зокрема, писав: "Я переконаний, що певна демонстрація могутності й сили опору необхідна з метою позитивного врегулювання відносин з Росією. Я передбачаю, що це стане домінуючою думкою в Сполучених Штатах у найближчому майбутньому" [Gilbert 1975: 205]. Так воно й сталося. Промова В. Черчилля прозвучала як оголошення "холодної війни".

У цій статті запропонований лінгвістичний аналіз промови Державного Секретаря США К. Райс, що була виголошена 18 вересня 2008 року в німецькому фонді Маршалла у Вашингтоні, США. Основною темою виступу К. Райс стало обговорення стану російсько-

американських відносин після відомих подій серпня 2008 року в Абхазії і Південній Осетії. К. Райс виступала у Фонді, який носить ім'я Джорджа Маршалла, 50-го Держсекретаря США (1947-1949 рр.), лауреата Нобелівської премії миру за внесок у відновлення економіки повоєнної Європи. Особливо слід підкреслити наявність у К. Райс, як і у В. Черчилля, досить глибоких знань про СРСР.

У бутність Б. Скоукрофта радником з питань безпеки в 1989 р., він запросив К. Райс на роботу до Національної ради з безпеки на посаду головного експерта з СРСР. Д. Морісс наводить слова, які характеризують ораторську майстерність самої К. Райс з передовиці для університетської газети в Стенфорді: «...Немає нічого приємнішого, ніж глибоке знання свого улюбленого предмета. Дебати в процесі навчання привчають бути бездоганим у доказах і підготовці. Їхні учасники постійно стикаються з необхідністю вибудовувати факти й аргументи таким чином, щоб вони встояли під шквалом найбільш жорсткої критики» [Моррис 2007: 82].

Опозиція *СВІЙ – ЧУЖИЙ* є стрижневою для «кризових» промов унаслідок певних чинників, а саме: а) конфлікт є підставою для виявлення *СВОГО – ЧУЖОГО*; б) «кризові» промови характеризуються позиціонуванням власної правоти в конфлікті; в) у «кризових» промовах присутня дискредитація позиції «чужого». Феномен *СВІЙ – ЧУЖИЙ* реалізується певним набором мовних засобів, серед яких насамперед виокремлюються особові та присвійні займенники *our, they, their*. У промові К. Райс ці займенники представлені словосполученнями *our friends, our allies, our 28 neighbor NATO allies*. Також більш широке трактування феномена *СВІЙ* підкріплене топонімами – назвами країн і континентів. Звертає на себе увагу і використання назв міжнародних організацій, наприклад:

(1) *And this historic effort has succeeded beyond imagination. Twelve of our 28 neighbor NATO allies are former captive nations. And the promise of membership has been a positive incentive for these states: to build democratic institutions, to reform their economies, and to resolve old disputes, as nations like Poland, and Hungary, and Romania, and Slovakia, and Lithuania have done* (Rice 2008).

(2) *The transatlantic alliance is united. Just this week, NATO Secretary General Jaap de Hoop Scheffer led all 26 of our alliance"sambassadors on a mission to Tbilisi to demonstrate our unwavering support for the Georgian people.*

We and our European allies will also continue to lead the international effort to help Georgia rebuild – an effort that has already made remarkable headway. The United States has put forward a \$1 billion economic support package for Georgia. The EU has pledged 500 million Euros, and it is preparing to deploy a large mission of civilian observers and monitors to Georgia.

In addition, with U.S. and European support, G-7 foreign ministers have condemned Russia's actions and pledged to support Georgia's reconstruction. The Asian Development Bank has committed \$40 million in loans to Georgia. The IMF has approved a \$750 million stand-by credit facility. And the OSCE is making plans for expanded observers, though Moscow is still blocking this (Rice 2008).

(3) *Finally, the United States and Europe, as well as our many friends and allies worldwide, will not allow Russia's leaders to have it both ways – drawing benefits from international norms, and markets, and institutions, while challenging their very foundation* (Rice 2008).

(4) *The United States and our friends and allies – in Europe, but also in the Americas, and Asia, and Africa, and the Middle East – are confident in our vision for the world in this young century and we are moving forward* (Rice 2008).

Інший член опозиції, а саме *ЧУЖИЙ* представлений разом поряд із зазначеними займенниками також топонімом *Russia, Russia's leaders, Russia has found little support for its actions* і словосполученнями з ним. Наприклад:

(5) *It is simply not valid, either, to blame Russia's behavior on the United States – either for being too tough with Russia, or not tough enough, too unaccommodating to Russia's interests or too naïve about its leaders* (Rice 2008).

(6) *This, then, is the deeper tragedy of the choices that Russia's leaders are making. It is not just the pain they inflict on others, but the debilitating costs they impose on Russia itself – the way they are jeopardizing the international credibility that Russian businesses have worked so hard to build, and the way that they are risking the real, and future, progress of the Russian people, who have come so far since communism* (Rice 2008).

(7) *And for what? Russia's attack on Georgia merely proved what we had already known – that Russia could use its overwhelming military advantage to punish a small neighbor* (Rice 2008).

(8) *And our strategic goal now is to make clear to Russia's leaders that their choices could put Russia on a one-way path to self-imposed isolation and international irrelevance* (Rice 2008).

(9) *Conversely, Russia has found little support for its actions. A pat on the back from Daniel Ortega and Hamas is not a diplomatic triumph.*

At the same time, the United States and Europe are continuing to support – unequivocally – the independence and territorial integrity of Russia's neighbors. We will resist any Russian attempt to consign sovereign nations and free peoples to some archaic "sphere of influence" (Rice 2008).

Аналіз публічних виступів провідних політичних діячів Великобританії та США дозволяє виділити особливий тип промов у жанровому просторі англійськомовного політичного дискурсу. Цей тип можна назвати «кризовою» публічною промовою в переломний період історії, до основних характеристик якої слід віднести домінуючу роль опозиції *СВІЙ – ЧУЖИЙ*, маніфест нової концепції міжнародних відносин, в основі якої трансформоване бачення світового порядку.

Перспективним видається встановлення специфіки подібних публічних виступів у політичному дискурсі різних варіантів англійської мови, а також у порівняльних і типологічних студіях.

References

Будаев, Чудинов 2006: Будаев, Э.В., Чудинов, А.П. Становление и эволюция зарубежной политической лингвистики [Текст] / [Электронный ресурс] / Э. В. Будаев, А. П. Чудинов // Политическая лингвистика. – Екатеринбург, 2006. – Вып. 20. – С. 75-94. – Режим доступа : <http://www.philology.ru/linguistics2/budayev-chudinov-06.htm>. – Название с экрана.

Гаврилова 2004: Гаврилова, М.В. Политический дискурс как объект лингвистического анализа [Текст] / М. В. Гаврилова // ПОЛИС. – 2004. – № 3. – С. 127-139.

Злобин 2000: Злобин, Н.В. Выступление Черчилля в Фултоне 05 марта 1946 года. Неизвестные американские архивные материалы [Текст] / [Электронный ресурс] / Н. В. Злобин // Новая и новейшая история. – 2000. – № 2. – Режим доступа : http://www.pseudology.org/Documets/ColdWar_Zlobin.htm. – Название с экрана.

Моррис 2007: Моррис, Д. Конди и Хиллари. Пути восхождения к вершинам власти [Текст] / Д. Моррис. – М. : Вершина, 2007. – 336 с.

Чудинов 2003: Чудинов, А.П. Российская политическая лингвистика : этапы становления и ведущие направления [Текст] / А. П. Чудинов // Вестник ВСУ. – 2003. – № 1. – Режим доступа : <http://www.vestnik.vsu.ru/pdf/lingvo/2003/01/chudinov.pdf>. – Название с экрана.

Шейгал 2004: Шейгал, Е.И. Семиотика политического дискурса : [монография] / [Текст] / Е. И. Шейгал. – М. : ИТДГК «Гнозис». – 326 с.

Gilbert 1975: Gilbert, M. Never Despair. Winston Churchill 1945-1965 [Text] / M. Gilbert. – London, 1975. – 205 pp.

Sources and Abbreviations

Secretary Condoleezza Rice. Secretary Rice Addresses U.S.-Russia Relations At The German Marshall Fund. – Washington, DC. – September 18, 2008. – Access mode : URL : <http://2001-2009.state.gov/secretary/rm/2008/09/109954.htm>. – Title from the screen.

Стаття присвячена особливому типу промови в жанровому просторі політичного дискурсу, а саме – «кризовій» публічній промові в переломний період історії, що визначається за інтенцією. Як зразок «кризових» промов розглядається «фултонський» тип публічного політичного виступу.

Ключові слова: політична лінгвістика, дискурс, жанр, «кризова» промова.